

A reformkori országgyűlések működése (1825–1848)

DEÁK ÁDÁM

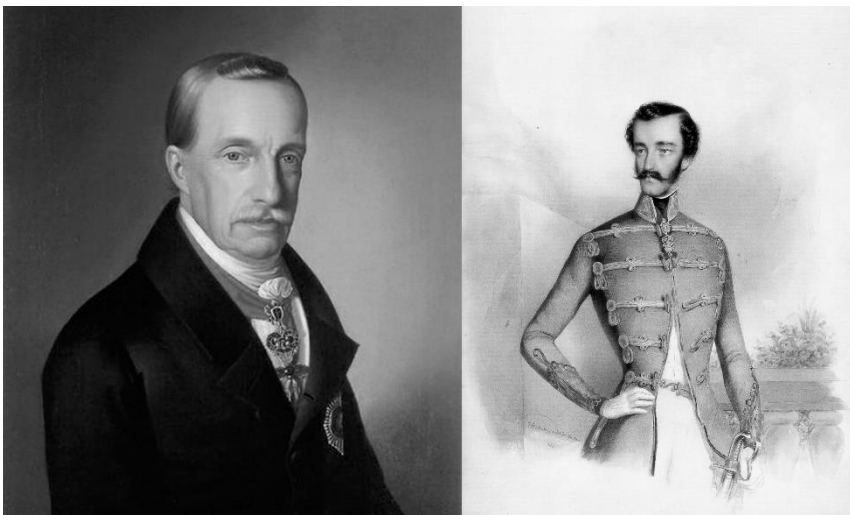
Az országgyűlések szerkezete, összetétele

Tanulmányunkban a reformkori országgyűlések általános működését vizsgáljuk meg. Emellett példaként ismertetjük Csanád vármegye legfontosabb követutasításait az 1843/44. évi országgyűlésről. Végezetül a reformkori országgyűlések legfontosabb eredményeit mutatjuk be.

1. kép: Ferenc király (balra) és V. Ferdinánd (jobbra)

Az országgyűlés összehívásáról a király döntött, ezután kiküldték a meghívókat a négy rend tagjainak. A reformkorban két uralkodónk volt: Ferenc (1792–1835) és fia, V. Ferdinánd (1830–1848) (*1. kép*). A főrendi tagokat személyesen hívták meg királyi levéllel, ezért őket regalistáknak nevezték, az ő jelenlétük kötelező volt a diétán. Akadályoztatás esetén követet (ablegátust) kellett küldeni az alsótáblára, ez a szabály vonatkozott az özvegyekre is. Az országgyűlés két kamarás volt (alsó- és felsőtábla) az 1608. évi koronázás utáni 1. törvénycikk értelmében. A király és az országgyűlés közösen gyakorolták a törvényhozás jogát. A felsőtáblán a világi és egyházi főrendek foglaltak helyet (grófok, bárók, hercegek, püspökök, érsekek), elnöke a nádor, helyettese az országbíró volt.

2. kép: József nádor (balra) és István nádor (jobbra)

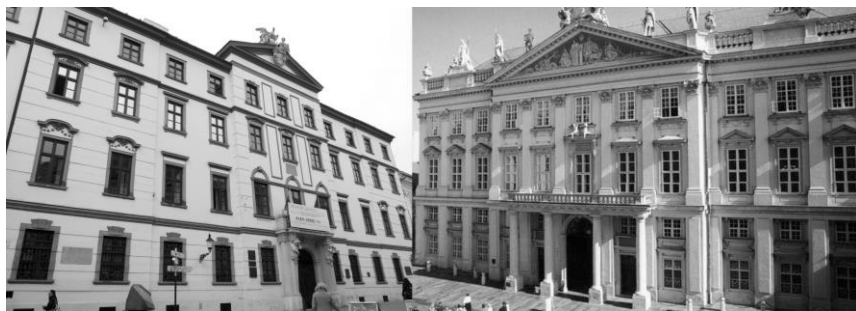
Habsburg József főherceg (1795–1847) és fia, István (1847–1848) (2. kép) viselték a nádori tisztséget a vizsgált időszakban. Az alsótáblán a személynök elnökölt (helyetese az alnádor volt), itt a vármegyék, a szabad királyi városok, a szabad kerületek, a kapcsolt részek, a királyi tábla és a káptalanok követei foglaltak helyet, illetve itt találjuk a távollévő főrendek követeit is szavazati jog nélkül.¹ Az „országgyűlési ifjak” is helyet kaptak az országgyűlésen, de csak a karzaton lehettek jelen a tárgyalások alatt, az ő feladatuk az volt, hogy tudósítsák a megyéket vagy a mágnásokat az eseményekről. Olykor az ifjak sok gondot okoztak, mivel egy-egy nem tetsző beszéd közben bekiabáltak, füttyültek, hangoskodtak. Az alsótábla az egykori pozsonyi Magyar Királyi Kamara épületében ülésezett, míg a felsőtábla ülései a pozsonyi Primási palotában voltak (3. kép). A vármegyéknek és a kerületeknek egy-egy szavazata volt, míg a szabad királyi városi és káptalani követeknek összesen volt egy-egy. A szavazatokat rendszeresen csak az 1825/27. évi vagy 1832/36. évi országgyűléstől kezdték el összeszámolni, előtte csak alkalmanként, inkább a közfelkiáltással való döntés volt a bevett szokás. A felsőtáblán sohasem számolták össze a szavazatokat, hanem a főrendi tagok nyilatkozatai alapján döntött a nádor.²

A vármegyék a meghívó megérkezése után kidolgozták a követutasításokat és megválasztották a követeket. Minden vármegye két-két követet küldhetett, de minden megyének csak egy szavazata volt, azonban nem mindenhol mentek ketten, erre jó példa Deák Ferenc esete, akit törvényesen megválasztottak 1843-ban, azonban a Zala megyében folyó korteskedések miatt nem vállalta el a

¹ KERÜLETI NAPLÓ I. 55–57; KECSKEMÉTI 2008, 76–80.

² KECSKEMÉTI 2008, 80–87; SZIJÁRTÓ 2010, 281–296.

követséget. Emellett voltak olyan megyék is, melyeket meghívtak, de mégsem jelentek meg, sőt arra is akadt példa, hogy az 1836-ban törvény szerint a magyarországi igazgatáshoz visszacsatolt Részek megyéit nem hívta meg az uralkodó. A követeknek szigorúan be kellett tartani az utasításokat (anya- és pótutasítások), attól nem térhettek el, ha mégis megszegték, akkor visszahívhatták őket. A követeknek folyamatosan informálni kellett a megyéket a diéta eseményeiről.³ Minden javaslatot három lépcsőben tárgyaltak, és csak az alsótáblának és a királynak volt kezdeményezési joga. Először a kerületi üléseken tárgyalták meg a törvénytervezeteket, itt két vármegyei követ elnökölt (egy dunai és egy tiszai). A kerületi üléseknek az eredete, kialakulása nem tisztázott, valószínűleg már a 16–17. században is lehettek ilyen gyűlések. A jelentőségük abban állt, hogy a bécsi udvar közbeavatkozása nélkül tárgyalhatták az ügyeket. Ha elfogadták a javaslatokat, akkor az alsótáblára (országos ülés) küldték tárgyalásra, ha itt is elfogadták, akkor a felsőtáblára küldték át. A két tábla üzenetváltásokkal kommunikált egymással, azonban sokszor 10–15 vagy akár 20 üzenetváltás is történt egy tárgyban, mivel nem tudtak megegyezni bizonyos kérdésekben. Ha a felsőtáblán is keresztülment a javaslat, akkor felírást intéztek a királyhoz, aki vagy elfogadta vagy visszaküldte azt újratárgyalás végett. Ha visszaküldte az uralkodó, akkor a kerületi ülésről vagy alsótábláról indult újra a folyamat. A királyi leiratokat elegyes gyűlésen hirdették ki, ahol mindkét tábla tagjai részt vettek.⁴

3. kép: Az egykori Magyar Királyi Kamara épülete Pozsonyban (balra), az alsótábla üléseinek a helyszíne, illetve a Primási Palota épülete Pozsonyban (jobbra), a felsőtábla üléseinek a helyszíne

A továbbiakban néhány adatot közlünk az 1843/44. évi országgyűlésről. A felsőtáblán 196 szavazó jogú tag foglalt helyet, 618 főrendi tag nem jelent meg, ők az alsótáblára küldtek 537 követet szavazati jog nélkül. Az alsótáblán 234 főnek volt szavazati joga, de csak 200-an jelentek meg. Az alsótábla nagyon aktív volt az 1843/44. évi országgyűlésen, ugyanis 352 kerületi és 274 országos, illetve

---

³ KERÜLETI NAPLÓ I. 57–58.

⁴ KERÜLETI NAPLÓ I. 58–59.

a főrendekkel közös ülést tartottak.⁵ Az ellenzékét 18, a konzervatívokat 16 vármegye támogatta biztosan az alsó táblán, 15 megye álláspontja gyakran változott. Az ingadozó vármegyéek közül 7 legtöbbször az ellenzékiet, 8 a konzervatívokat támogatta.⁶

Csanád vármegye 1843/44. évi követutasításai

A következőkben Csanád vármegye 1843/44-es követutasításaiból ismertetünk néhány fontosabb részletet. Az országgyűlést 1843. május 14-re hívta össze V. Ferdinánd Pozsonyba. Csanád vármegye a Makón tartott 1843. április 28-ai közgyűlésen fogadta el a 72 pontos anyautasítását. Emellett a vármegye hét alkalommal adott pótutasításokat a követeknek, akiknek minél gyakrabban (valószínűleg heti rendszerességgel) jelentést kellett küldeni az országgyűlés eseményeiről. Követeknek Bánhidya Albertet és Kállai Ödönt választották.⁷

Első és legfontosabb javaslatuk az ősiség és az ezzel kapcsolatban álló majorátusok eltörlése volt, így szabadon lehetett volna a nemesi családi birtokokat adni-venni. *„Hogy a birtok sajátság, és az ön vagyónávali szabad élés elvével össze nem férő, külömben is, mind a nemzeti, mind egyesek Hitel állapotját nyomorú bilintsekben tartó Ősiség,⁸ és a véle rokon alapon épülő Majoratusok,⁹ – törvény által szüntessenek meg.”*¹⁰

Követelték a kötelező örökváltság törvénybe iktatását is, az 1840. évi 7. törvénycikkben ugyan részsikereket értek, de ez csak az önkéntes örökváltságot mondta ki. Az utasítás értelmében a kilencedet és a robotot is el kívánták törölni: *„a Karok és Rendek törvénybe igattni ohajítják ama szándokukat, hogy az Uri Járulatoknak örökös Megváltása, mind a földes úrra, mind a Jobbgyra nézve – oly módon mégis, hogy a váltáság maximuma minden megyére, sőt minden egyes Községekre is, a Körülményekhez képpent, törvényes elvekben meghatározassék – kényszerítő erőre emeltessek –”*¹¹

A nem nemesek birtok- és hivatalviselési jogát is belefoglalták az utasítások közé: *„Oly Jog – tekintőleg pedig Kizárás – melly szerént a Nemzetnek valamely osztálya nemesi, vagy bármiféle Javak szerzésétől tiltva legyen – emberibb századba többé fent nem állhatván – a KK. és RR törvényt – az emberiség századához méltót kívánnak hozattni, mellyben [...] – a nemtelenek tellyes szabadságú Birhatás és Szerezhetési Joggal ruháztassanak fel – s eme rémkorlát*

⁵ VÖRÖS 1980, 894–897.

⁶ BÉRENGER – KECSKEMÉTI 2008, 258.

⁷ MNL CSML IV. A. 3. a. 59.

⁸ A törvényt Nagy Lajos (1342–1382) adta ki az 1351. évi Aranybulla megújításában. A törvény értelmében az ősi családi birtokot nem lehetett elidegeníteni, csak a vásárolt és szerzett birtokokat.

⁹ A majorátus itt hitbizományt jelent. A mágnások anyagi helyzete romlásának elkerülése végett I. Lipót (1657–1705) az 1687. évi 9. törvény értelmében hozta létre a hitbizományi rendszert. A törvény célja a családi birtokok egyben tartása volt (ECKHART 2000, 300–302; MEZEY 2002, 235–236). A majorátus „izöröklést”, „izelsőséget” is jelentett, vagyis az a fiú volt az örökös, aki a legközelebb állt az alapítóhoz vagy hitbizományi tulajdonoshoz (KATONA 1894, 115–124).

¹⁰ MNL CSML IV. A. 3. a. 59. (A korabeli idézeteket betűhíven közöljük.)

¹¹ MNL CSML IV. A. 3. a. 59.

bilintsei alól felszabadítassanak.” „Alkottasson törvény – mely minden benszülött magyar hazafinak, ha arra alkalmas és kellőleg ’s érdemesülve vagyon – akár mi néven nevezhető legfőbb akár országos akár Megyei hivatalok viselésére is képességet tulajdonítson.”¹²

A közteherviselés az egyik legfontosabb utasítása volt Csanád vármegyének. A nemeseket is kötelezték volna a megyei, községi, sőt még a hadi adó fizetésére is. „Miótán a megye rendei erőssen hiszik, hogy a valódi Szabadság nem a Nemfizetés Kiváltságában és a Status hasznait gazdagon élvezve, annak terhei alól való mentesség igazságtalanságában fekszik – sőt meg győzötve vagynak, hogy alkotmányos állandóság – csak az Alkotvány Javai, ’s Terheinek egyenlő viselésében rejlik – elkövetkezettnek látják az üdött, hogy a birtokos Nemesség – nem csak a megyei honni Adó fizetésében való igazságos részesülést, – hanem, maga a Hadi – sőt a Községi adók viselését is vállalja ell.”¹³

A népnevelést szintén kiemelten fontos kérdésnek tartotta a vármegye: „A nép czélszerű neveltetése, az Országlásnak egyik leg főbb feladata lévén – Követek, minden igyekezetüket oda fogják fordítani, hogy a hazának minden részeiben néposkolák állítassanak – és az azokra leendő felügyelés, az illető Polgári Törvényhatóságra bizassék.”¹⁴

A sajtószabadság megvalósítását szintén felvették az utasítások közé, hiszen ez volt a lelke a nemzeti műveltségnek és tudományok fejlődésének, ahogy a jegyzőkönyvben megfogalmazták. „A Sajtó Szabadság – egy részről a Nemzeti értelmesség – és műveltség Lelke – más részről a tudományok és minden Jónak, szépnek éltető fénye lévén – miután annak jótekonny hatását még mindig előző Könyv-vizsgálat nehezíti¹⁵ – a Követek czélszerű törvény létesítésén fognak iparkodni, mely szerint a nemzet által törvényesnek soha meg nem esmért Előző Könyv vizsgálat megszüntessen – és a helyet az Írásbeli tsapongásokat, kellőleg korlátozó Boszúlo vizsgálat¹⁶ hozassék be –.”¹⁷

A szabad királyi városok rendezése sürgető feladattá vált már ekkora, több országgyűlésen is tárgyalták az ügyüket, sikertelenül. Csanád vármegye támogatta, hogy a városokban lakó polgárok is beleszólhassanak a tisztviselők és követek választásába, emellett terjessék ki a polgárjog megszerzését minél több

---

¹² MNL CSML IV. A. 3 a. 59.

¹³ MNL CSML IV. A. 3 a. 59.

¹⁴ MNL CSML IV. A. 3 a. 59.

¹⁵ Magyarországon 1572-ben jelent meg az előzetes cenzúra intézménye, amikor I. Miksa (1564–1576) és a bécsi püspök megakadályozta, hogy unitárius könyveket nyomtassanak ki. Ezután elrendelték, hogy minden írást el kell küldeni Bécsbe, mielőtt ki akarták nyomtatni. II. Lipót (1790–1792) kidolgozta, majd I. Ferenc (1792–1835) 1793-ban létrehozta a „Rendőrintézmény”-ot (Polizeihofstelle), amely 1801-től Cenzúra- és Rendőrhatalóság (Polizei- und Zensur-Hofstelle) néven működött. 1795-ben cenzúrendeletet adtak ki Magyarországon is, s a helytartótanács könyvvizsgálati osztályán folyt a nyomtatványok előzetes ellenőrzése 1848-ig (CZUPY 2003; PRUZSINSZKY 2014, 84–85, 91–94). A cenzúra rendszerével Mályuszné Császár Edit is részletesen foglalkozik a könyvében (MÁLYUSZNE 1985).

¹⁶ A szabadon nyomtatott sajtótermék tartalma miatt bírósági ítélet marasztalhatja el a szerzőt, szerkesztőt vagy a kiadót.

¹⁷ MNL CSML IV. A. 3 a. 59.

emberre. Belefoglalták az utasításokba továbbá, hogy arányos szavazatot kapjanak az országgyűlésen, mivel összesen csak egy szavazattal rendelkezett a körülbelül 47 szabad királyi város. (Később a szavazatszámot 16-ban állapították meg.) „Követek igyekezni fognak, mikép a Királyi Városok követ választási módja hozando korszerű törvény által ujjonan rendeztessék, és a választási Jog gyakorlata az egész polgárságra kiterjesztessék”; „a KK. és RR. hō kebellet fogadván, miután annak nyomán meg esmerik azt: miként az ország Gyűlésén, a szavazat kérdésében, a Királyi Városok mellőztetésük alapjául előgördítetttni szokott nehézséget megszüntettni – az eredeti Szavazati gyakorlatot, alkotmányos Jogaiba visza helyhezetttni – a Nemzetiséget, mint az egész Javitás sark követ a Királyi Városok hatósági életébe visza, és béhozni – a Választási Rendszernek, a törvény által kijelelendő határok közt lehető kiterjesztését, szabályozását elrendelni szükséges légyen – mind ezekkel egybefüggöleg továbbá, a Királyi Városok hatósági ös belsejüketeknek – az Alkotmány mostani fejlettebb állapotjához, és a felvilágosottab Kor Igényeihez alkalmazandó Általakulása – hatósági életükbe a nyilvánosságnak béhozása – a Királyi Kintstártoli függetlenségöknek biztosítása – és Igazgatásbeli Felügyelőknek, a megyék mintája szerént, a Kir. Helytartó Tanácsra való által ruháztatása, a kor kívánatainak egyik legszebb Feladata légyen;”¹⁸

A büntetőtörvénykönyv reformja kapcsán az esküdtszék rendszerének a bevezetését, illetve a törvény előtti egyenlőség elvének a kimondását pártolták: „a büntető ügyekre nézve, a vizsgálati per¹⁹ Szüntessen meg, és helyébe vádper állitassék,²⁰ – a köz keresetek elhatározására egyedül a Törvényhatóságok által választando Nagy Esküdt Szék – a Büntettekröli itélkezésekre pedig kis esküdt szék állitassék fel,²¹ – a bünök nemei maximuma, és minimuma megszabassék, – Törvény előtt minden ki egyenlő legyen;”²²

Csanád vármegyét joggal tekinthetjük az egyik leghaladóbb szellemű vármegyének, hiszen már az 1843/44. évi országgyűlésen is támogatta a népképviselői országgyűlés megvalósítását. „Belsőleg vagynak a KK. és RR. meggyözdve, mikép a polgári Jogoknak mentül több tagokra való kiterjesztése,

¹⁸ MNL CSML IV. A. 3. a. 59.

Kállay Ödön levele Csanád vármegyéhez. Pozsony, 1843. szeptember 24. MNL CSML IV. A. 3. b. 2845/1843.

¹⁹ Nyomozó pernek is nevezték. A bíró hivatalból, önközdeményezésből járt el az adott perben, a vádlottnak kellett ártatlanságát bizonyítania (PALLAS 1896, XIII. 313; CSIZMADIA – KOVÁCS – ASZTALOS 1995, 267–272; BÓNIS – DEGRÉ – VARGA 1996, 208–210).

²⁰ A vádperben a vádat képviselőknak kell a vádat bizonyítani. Szabad lábón való védekezést jelentett, ez volt az írásbeli büntetőeljárás, 1853-ig állt fent. A nemesek ellen rendszeresen, a nem nemesek ellen súlyosabb ügyekben hozott ítéletet. Az ítéletet zárt ülésen mondták ki ügyiratok alapján (FAYER 1896, I. 193; PALLAS 1897, XVI. 579; CSIZMADIA – KOVÁCS – ASZTALOS 1995, 267–272; BÓNIS – DEGRÉ – VARGA 1996, 208–210).

²¹ Az esküdtszék laikusokból és szakbírókból álló testület. A kis esküdtszék (ítélő esküdtszék) feladata a bűnösség megállapítása volt, míg a nagy esküdtszék (vádesküdtzék) megállapította, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján megindítható-e az eljárás (FAYER 1896, I. 244; FINKEY 1942, 31; STIPTA 1997, 131–136; RÁCZ 2013, 9–10).

²² MNL CSML IV. A. 3. a. 59.

*ezen méltányos Közösség által nem csak semmit sem gyengül, hanem inkább erősödik – hiszik aztis miképp alkotmányos nemzet, mind erkölcsileg, mind külső, és belső bátorság tekintetében annál erősebb, mennél kevesebb egyéne vagy az alkotmány Jótéteményeiből kizárva – kívánják annál fogva, a nem nemes osztályt egészen magokhoz felemelni, és az alkotmány erköltsi védfalai közzé befogadni. Mire való nézve – hogy a Nemzetnek legszámosabb osztályát tévők ön dolgaik intézkedéseibe méltányos részt vehessenek – követek oda fogják hazafi törekvéseiket fordítani, hogy az egész Népnek ország gyűlési Képviselet adassék.*²³

Erdély, Partium,²⁴ Galícia, Lodoméria²⁵ és Dalmácia²⁶ visszacsatolása is fontos követelésük volt, hiszen ezek a területek egykor a Magyar Királyság részét képezték.

A magyar nyelv ügye több országgyűlésen kiemelt fontosságú kérdés volt és részsikereket is elértek. Az 1843/44. évi országgyűlésen felvetették, hogy a magyar legyen az állam hivatalos nyelve. Az egyházi szertartások, misék, az oktatás magyarul történjen. A királyi leiratokat és a kancelláriai iratokat magyarul adják ki. A pecséteken, pénzekén magyar feliratok legyenek, illetve a közigazgatásban és igazságszolgáltatásban is a magyart használják. „Szóval, a magyar nyelv, az országos Igazgatás – Igazság Kiszolgáltatás, és nevelés minden ágaiban – mellyekben az, még eddig használatba nem volt, Kötelező erejű törvények által általános divatba hozasson különösen pedig ez a m. kir. udvari

---

²³ MNL CSML IV. A. 3. a. 59.

²⁴ Az ország három részre szakadása után (1541) az Erdélyi Fejedelemséghez tartozott a Partium, erről az 1570. évi speyeri szerződés rendelkezett, amit János Zsigmond (1540–1571) kötött I. Miksával (1564–1576). Ekkor még Máramaros és Bihar vármegyéket is a Partiumhoz sorolták. 1693-ban hivatalosan visszacsatolták Magyarországhoz ezeket a részeket, de a kettős függés továbbra is fennállt. Az 1732. december 31-én kiadott *Carolina resolutio* szüntette meg ezt a kettősséget és csatolta Erdélyhez ezeket a vármegyéket. Az 1741:18., 1751:24. és 1792:11. törvénycikkek is kimondták a visszacsatolást, de ezek nem kerültek végrehajtásra. Az 1836. évi 21. törvénycikk értelmében a Partiumot – Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyéket és Kővár vidékét – visszacsatolták a magyarországi igazgatáshoz, de ezt a kormányzat nem hajtotta végre, így került az be a követulastások közé (PALLAS 1896, XIII. 834; LUKINICH 1918, 132–163, 570–586; ERDMANN 2014, 215–223).

²⁵ Galícia és Lodoméria lengyel tartományok voltak. A 'Galícia királya' címet már III. Béla (1172–1196) is használta. Lodoméria a magyar hagyomány szerint egykor szláv ország volt Volhinia területén a Bug folyó mentén. II. András (1205–1235) már használta a 'Galícia és Lodoméria uralkodója' címet is. 1221-ben elűzték ugyan a magyarokat a szomszédos területekről, de a királyok továbbra is megtartották e méltóságnévet. Nagy Lajos (1342–1382) uralkodása alatt, 1370-ben megkötötték a magyar-lengyel perszonáluniót, ami 1386-ig maradt fent. 1772-ben a Magyar Korona jogaira hivatkozva csatolták a Habsburg Birodalomhoz ezeket a területeket Lengyelország felosztása alkalmával (PALLAS 1894–1895, VII. 781–785, XI. 610).

²⁶ Dalmáciát Szent László (1077–1095) és Könyves Kálmán (1095–1116) uralkodása idején hódították meg. Az idők során többször is folyt érte háború. 1718–1797 között Velence fennhatósága alá tartozott. 1797-ben Napóleon meghódította Velencét, a Habsburgokkal megkötötték a Campo Formió-i békét, ennek értelmében a Habsburgok megkapták az adriai tengerpartot, így Dalmáciát is. 1805-ben a francia csapatok ismét megverték az osztrákokat, majd a pozsonyi békeben elcsatolták Dalmáciát is, és csak az 1815. évi bécsi béke értelmében került vissza a Habsburg Birodalomhoz. (PALLAS 1893, IV. 864–868; SOKCSEVITS 2011, 95–261).

*Kamara minden hivatal osztályaira – minden kir. Kamarai Igazgatóságokra – Tisztségekre – továbbá a királyi Só hivatalokrais kiterjesztessen.*²⁷

A vallási kérdések reformjában is előremutató utasításokat adtak a követeknek. „Az egyház, és vallásbeli tárgyak eránt, ország Gyülési Követek utasítattnak a.) Hogy a vegyes házasságokat tárgyazó sérelmeket, minél előbb orvosoltatni – minden esetre pedig leg alább azon vallásbeli tárgyakat – melyek éánt a múlt ország gyülésen, a két Tábla közt egység alakült – törvénybe ígtatni sürgessék.²⁸ b.) A testvér Erdély honnban és a felhivott Törvény által visza csatolt részekben minden polgári Jogokkal bírő Unitaria vallás, az országbaus, törvény által bévétessék, és követői minden polgári Jogokkal felruháztassanak.²⁹ c.) Addigis még az Egyházi Javak feleslege nép nevelésre fordíthattnék – a menyiben a 8^{ik} pont alatt e tekéntetben tett Intézkedések törvény eröre nem emeltethetnének a főpapok Jóságainak, Széküresség alatti Jövedelmei,³⁰ az ország Pénztárába fizetessenek, és hazafi érdekü céllokra fordítatásuk, az ország Gyülésre bizassék. d.) Semiféle Szerzetesek, különösen pedig a Jezuiták az ország rendeinek béegyezése nélkül, a hazába bé ne vétessenek – és erről, óvó törvény alkottassék. e.) A Görög nem egyesült vallásbelieknek, a közelebbi ország Gyüléseken felvett ügye – törvény által intéztessék ell.”³¹

A vasútvonalak fejlesztése ügyében Csanád vármegye a Duna bal parti vasút tervét támogatta, amely Bécsset–Pozsonyt–Pestet–Debrecent kötötte volna össze. Emellett a másik fontos útvonal a Pest-Fiume közötti volt, amit szintén utasításba foglaltak. „Pest vármegyének a Duna bal partján Pestig – ugy innen Debreczenig tervezett vaspálya létrehozása eránt tett megkeresése következtében, – Követek

---

²⁷ MNL CSML IV. A. 3. a. 59.

²⁸ Az 1791. évi 26. törvénycikk biztosította a protestáns felekezetek számára a szabad vallásgyakorlatot. Szabályozták az áttérés, valamint a vegyes házasság kérdését. Vegyes házasságot azonban csak katolikus pap előtt lehetett kötni. Ha az apa katolikus, akkor minden gyerekeknek katolikusnak kellett lenni, ha az anya katolikus, akkor a gyerekeknek nemük szerint kellett a szülők vallását követni. Az 1830-as évek végétől azonban a katolikus papok a nem katolikus féltől reverzális kezdtek követelni, azaz kötelezvényt arra, hogy a házasságból származó valamennyi gyermeket katolikus hitben nevelik. Ha nem adott ilyen kötelezvényt a nem katolikus fél, akkor csak szóban ismerték el a házasságot (passzív asszisztencia). A reverzális intézménye mellett a legnagyobb sérelem az volt, hogy protestáns papok előtt nem lehetett vegyes házasságot kötni. 1840. május 12-én, az országgyűlés utolsó napján hirdették ki a királyi döntését, aki beleegyezett a sérelmek orvoslásába, de a következő országgyűlésre hagyta a törvénybe iktatását. Lonovics József 1840 novemberében Rómába ment tárgyalni, ahol elérte a reverzális nélküli, illetve protestáns pap előtt kötendő házasság érvényességének elismerését. Ennek nyomán született meg az 1844. évi 3. törvénycikk (HERMANN 1973, 376; ERDMANN 2014, 256–283).

²⁹ Az unitárius vallás Erdélyben bevett felekezet volt, míg Magyarországon csak az 1848. áprilisi törvények minősítették annak.

³⁰ Amíg egy püspöki, érseki szék nincs betöltve, a püspököt, érseket illető jövedelmet közcélra használják.

³¹ Az ortodoxok szabad vallás gyakorlását az 1790. 27. törvénycikk biztosította. Egyes jogaikat már a Declaratorium Illyricum-ban is összefoglalták 1779-ben. A reverzálisok eltörlését, érsekválasztást, kolostorok rendezését, plébánosok ellátását, alapítványok szabad kezelését követelték (KÖZGYÜLÉSI JEGYZŐKÖNYV 1840, II. 87–88. LXXXIX. ülés; KONKOLI 1847, II. 183–186; MNL CSML IV. A. 30).

utasítottak, hogy annak elybeli felállítását, minden telhető modokon elősegélyék”. „Minthogy pedig a Pesttől Fiumeig vonandó vaspálya eszméjével a Lujza útnak³² megvásárlása elválthatlan kaptcsolatban van, hazafiui készséggel hatalmazzák fel a Kk és RR. Követjeiket, hogy ennek a Nemzet Költségén leendő megvásárlására – és szabaddá tételére szavazhassanak.”³³

Magyarország, Erdély és az örökös tartományok közötti vámok megszüntetését is javasolták, hogy minden akadály nélkül szabadon kereskedhessenek egymással. Később az alsótábla követelte, hogy ezek után a harmincadról és a vámszabályokról az országgyűlés dönthessen. „*Sopron vármegye felszólítása*³⁴ érdemében, melyben, a Két magyar honn, és az örökös tartományok közt, századok olta fenn álló vámok megszüntetésével, az egész birodalombeli, minden Tartományoknak, egymással minden akadály nélküli Szabad Kereskedése eránt ö Cs. Kir. felségéhez tett Felirást, ország gyűlési útonis pártoltatni kéri.”³⁵

A reformkori országgyűlések eredményei

Az 1825/27. évi országgyűlést még nem sorolhatjuk teljes egészében a reformkori országgyűlések közé, hiszen ekkor még nem érték el áttörő eredményeket. Jelentősége mégis abban áll, hogy Ferenc király 1812 után ismét összehívta a diétát. A legfontosabb feladatnak az 1791 és 1795 között kidolgozott operátumok, törvényjavaslatok megtárgyalását tartották, ám rájöttek, hogy ezek a javaslatok ekkora már elavultak, és újakat kell kidolgozni. Emellett a magyar rendek a hagyományos szerelmi politikát vették elő, amelyek az adók kérdését, a vármegyék közötti levelezés tilalmát és az országgyűlés három évenkénti összehívásának elmaradását érintették. Ennek ellenére mégis születtek haladást segítő reformok. Széchenyi István és több főnemes is jelentős összeget adományozott a Magyar Tudományos Akadémia megalapítására (1827:XI. tc.). A másik jelentős törvény az operátumokat érintette, meghatározták, hogy újra kell tárgyalni őket, és korszerűbb javaslatokat kell kidolgozni (1827:VIII. tc.).³⁶

Az 1830. évi országgyűlésről gyakran elfeledkezünk, hiszen szeptemberben ült össze és ez év decemberében már be is fejezte a munkáját. Ezen a diétán, még Ferenc király életében királlyá koronázták fiát, V. Ferdinándot, amit a rendekkel

---

³² Károlyvárostól Fiuméig vezető út, mellékvonalaiival együtt 22 mérföld hosszú. 1820-ban a Lujza-társulat szerezte meg működtetési jogát ötven éves időtartamra. 1877-ben a Monarchia kormányszata megvásárolta a tulajdonosi jogokat 325 ezer forintos áron, amit az 1879. évi XVII. törvénycikkből is megerősítette (PALLAS 1895, XI. 719; 1000 ÉV).

³³ MNL CSML IV. A. 3. a. 59.

³⁴ Sopron vármegye levele a többi vármegyéhez. Sopron, 1842. január 10. MNL CSML IV. A. 3. b. 477/1842. Kérték a többi vármegyét, hogy támogassák a vámok eltörlését az örökös tartományok és a két magyar hon között az ún. belső vámhatáron. Emellett felszólították a vármegyéket, hogy támogassák a Német Vámszövetséghez való csatlakozást. Statisztikai adatokkal igyekeztek bizonyítani, hogy a fennálló vám- és kereskedési viszonyok Magyarországra nézve hátrányosak, jelentős a jövedelem kiesés és deficités is. Továbbá lásd: MNL CSML IV. A. 30.

³⁵ MNL CSML IV. A. 3. a. 59.

³⁶ GERGELY 2005, 151–153.

elfogadtattak és törvénybe is iktattak (1830:I. tc.). A másik jelentős törvény a magyar nyelv ügyében született (1830:VIII. tc.). Az alsó- és felsőtábla ezentúl magyarul küldte az üzeneteket egymásnak. A helytartótanácsnak magyarul kellett leveleznie a vármegyékkel, sőt a rendeleteit is magyarul kellett kiadnia. A bírósági ügyekben a magyar nyelvet kellett használni ezentúl. A közhivatalokban is csak olyan személyt lehetett alkalmazni, aki jól tudott magyarul, illetve 1834-től csak az tehetett ügyvédi vizsgát, aki magyarul tudott.³⁷

Az 1832/36. évi országgyűlés aktív munkája révén 49 törvényt fogadtak el. A magyar nyelv ügyében újabb törvény született (1836: III. tc.), ami szerint a törvényeket magyar nyelven kell kiadni ezentúl, a királyi Ítéltő Táblán magyarul lehetett folytatni a pereket, illetve az egyházi anyakönyveket is magyarul kellett vezetni, ahol magyar nyelven tartották a miséket. Számos törvény született a jobbágyi terhek csökkentése érdekében (1836:IV–VII. tc.-ek.), például: a jobbágyok szabad költözése, a jobbágyok telki állományának, valamint a jobbágyi haszonvételek és kötelezettségek pontos meghatározása. Az önkéntes örökváltság, az úriszék korlátozása és a jobbágyok személyi és vagyoni biztonságának az ügye megbukott. Törvény született a Partium visszacsatolásának az ügyében is (1836:XXI. tc.). Emellett egy Pest-Buda közötti állandó híd felállításáról is döntöttek (1836:XXVI. tc.), a hídvámost majd nemesnek és nem nemesnek is fizetnie kell, így egy lépést tettek a közteherviselés felé. Végezetül a Nemzeti Múzeum és a Pesti Színház felállítása ügyében is törvényeket alkottak (1836:XXXVII. és XLI. tc.-ek).³⁸

Az 1839/40. évi országgyűlést tekinthetjük a legsikeresebbnek, hiszen 55 törvénycikk született. A magyar nyelv ügyében újabb előrelépés történt (1840:VI. tc.). Az országgyűlés magyarul küldhette az iratokat az uralkodónak, illetve a Helytartótanácsnak és a Magyar Királyi Kamarának is magyarul kellett leveleznie. Törvénybe iktatták az önkéntes örökváltságot is (1840:VII. tc.), viszont kevés jobbágy tudta megváltani magát a földesurától. Ez az országgyűlés abból a szempontból is jelentős, hogy ekkor alakult meg a Batthyány Lajos vezette főrendi ellenzék.³⁹

Az 1843/44. évi országgyűlés össz mérlege elszomorító volt az ellenzék számára, hiszen csak tizenhárom törvénycikkelyt fogadtak el. Ha pontosítani szeretnék, akkor csak tíz új törvény született, hiszen a többi három törvénymódosítás volt. Ugyanakkor megannyi rendkívüli fontosságú javaslat került tárgyalásra, talán az 1843/44. évi országgyűlésen a legtöbb (több mint 100 javaslat), de közülük csak alig néhány emelkedett törvényerőre. A legfontosabb az 1844. évi 2. törvénycikk, amely hivatalossá tette a magyar nyelvet az államéletben és az oktatásban. A 3. törvénycikk elismerte azt, hogy protestáns lelkészek előtt is lehet vegyes házasságot kötni. A 4. és az 5. törvénycikk kimondták, hogy a nem nemesek is bírhatnak nemesi birtokot és viselhetnek

³⁷ VÖRÖS 1980, 672–674; GERGELY 2005, 191–194.

³⁸ VÖRÖS 1980, 715–748; GERGELY 2005, 203–206; 1000 ÉV

³⁹ VÖRÖS 1980, 770–784; GERGELY 2005, 212–213; 1000 ÉV

közhivatalt, ám amíg az ősiség törvénye fennállt, nehezen lehetett az előbbi megvalósítani.⁴⁰

A reformkort lezáró 1847/48. évi utolsó rendi országgyűlés szintén rövid ideig ülésezett, de annál sikeresebb volt, hiszen olyan jelentős törvények születtek, amikért már régóta küzdöttek a liberális ellenzékiek. Törvénybe iktatták a független, felelős magyar minisztérium felállítását (1848:III. tc.). Kimondták, hogy eszentül évenként kell országgyűlést tartani Pesten (1848:IV. tc.). Ehhez kapcsolódóan a követeket népképviselő útján kell megválasztani (1848:V. tc.). Hosszú idő után elhatározták Magyarország és Erdély egyesítését is (1848:VII. tc.). A közteherviselés kimondása nagy előrelépés volt, így megszűnt a nemesi adómentesség (1848:VIII. tc.). Az ősiség eltörlésével végre szabadon lehetett adni-venni a telkeket, javakat (1848:XV. tc.). A cenzúra eltörlésével a sajtószabadság is megvalósult (1848:XVIII. tc.). Vallási ügyekben is történt előrelépés, az unitárius vallás bevett vallás lett (1848:XX. tc.). Az 1848. évi XXIII. törvénycikk értelmében felállították a nemzetőrséget. Végül a szabad királyi városok ügyét is rendezték (1848:XXIII. tc.), meghatározták mennyi szavazattal rendelkezzenek, és azt is, hogy kik kaphatnak polgárjogot.⁴¹

Összességében elmondhatjuk, hogy Csanád az egyik legliberálisabb vármegyék közé tartozott, hiszen már 1843/44-ben minden jelentős reformot támogattak: az ősiség eltörlését, a közteherviselést, a szólás- és sajtószabadságot, a nem nemesek hivatal és birtok bírhatási jogát, a szabad királyi városok rendezését, a büntetőtörvénykönyvi és a népképviselői országgyűlés javaslatát. Ha ezek a javaslatok akkor sikerteleneknek és időszerűtlennek is tűntek, néhány év múlva, az európai forradalmi hullám hírére a felkészült politikai elit cselekedhetett, és áttörő sikereket ért el.

Források

KERÜLETI NAPLÓ = Kovács Ferencz: *Az 1843/44-ik évi magyar országgyűlési alsó tábla kerületi üléseinek naplója I–VI. kötet.* Budapest : Franklin–Társulat, 1894.

KÖZGYŰLÉSI JEGYZŐKÖNYV 1840 = *Felsége Első Ferdinánd Ausztriai Császár, Magyar és Csehországoknak e' néven ötödik apost. királyától szabad királyi Pozsony városába 1839-dik esztendei Szent-Iván havának 2-dik napjára rendeltetett Magyarország' közgyűlésének jegyző könyve. II.* Pozsony : Belnay, Wéber és Wigand, 1840.

MNL CSML IV. A. 3. a. = Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltár Szegedi Levéltára. Csanád vármegye: IV. A. 3. – Csanád vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai: – a., Közgyűlési jegyzőkönyvek.

⁴⁰ VÖRÖS 1980, 894–943; GERGELY 2005, 223–225; 1000 ÉV

⁴¹ VÖRÖS 1980, 1204–1227; GERGELY 2005, 233–243; 1000 ÉV.

MNL CSML IV. A. 3. b. = Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltár Szegedi Levéltára. Csanád vármegye: IV. A. 3. – Csanád vármegye Nemesi közgyűlésének iratai – b., Közgyűlési iratok.

MNL CSML IV. A. 30. = Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltár Szegedi Levéltára. IV. A. 30. – Csanád vármegye országgyűlési követi utasításait kidolgozó küldöttség iratai.

Irodalom

1000 ÉV: *1000 év törvényei internetes adatbázis*. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei> (Letöltés: 2019.02.09.)

BÉRENGER – KECSKEMÉTI 2008 = Bérenger, Jean – Kecskeméti Károly: *Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608–1918*. Budapest : Napvilág Kiadó, 2008.

BÓNIS – DEGRÉ – VARGA 1996 = Bónis György – Degré Alajos – Varga Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Zalaegerszeg : Zala Megyei Bíróság-Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, 1996.

CZUPY 2003 = Czupy György: *A cenzúra története 1–4. Hetedhétátár* (2003). <http://hetedhethatar.hu/hethatar/?p=8223> (Letöltés: 2019.02.09.)

CSIZMADIA – KOVÁCS – ASZTALOS 1995 = Csizmadia Andor – Kovács Kálmán – Asztalos László: *Magyar állam és jogtörténet*. Szerk.: Csizmadia Andor. Budapest : Nemzeti Tankönyvkiadó 1995. (Átdolgozta: Dr. Horváth Pál és Dr. Stipta István)

ECKHART 2000 = Eckhart Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Szerk.: Mezey Barna. Budapest : Osiris Kiadó 2000.

ERDMANN 2014 = Erdmann Gyula: *Szabadság és tulajdon. Az 1839–40. évi országgyűlés története*. Budapest : Argumentum Kiadó, 2014.

FAYER 1896 = Fayer László: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I–IV*. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1896.

FINKEY 1942 = Finkey Ferenc: *Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából. Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből*. Szerk.: Dr. Lukinich Imre. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1942. V. kötet 9. sz. 3–51.

GERGELY 2005 = Gergely András (szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Budapest : Osiris Kiadó, 2005.

HERMANN 1973 = Hermann Egyed: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. München : Aurora Könyvek, 1973.

- KATONA 1894 = Katona Mór: *A magyar családi hitbizomány*. Budapest : Franklin Társulat, 1894.
- KECSKEMÉTI 2008 = Kecskeméti Károly: *Magyar liberalizmus 1790–1848*. Budapest : Argumentum Kiadó – Bibó István Szellemi Műhely, 2008.
- KONKOLI 1847 = Konkoli Thege Pál: *1840dik évi országgyűlés I–II*. Pest : Emich Gusztáv Bizománya, 1847.
- LUKINICH 1918 = Lukinich Imre: *Erdély területi változásai a török hódítás korában, 1541–1711*. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1918.
- MÁLYUSZNÉ 1985 = Mályuszné Császár Edit: *Megbíráltak és megbírálok. A cenzúrahivatal aktáiból (1780–1867)*. Budapest : Gondolat Kiadó, 1985.
- MEZEY 2002 = Mezey Barna (szerk.): *A magyar jogtörténet forrásai. Szemelvénygyűjtemény*. Budapest : Osiris Kiadó, 2002.
- PALLAS 1893-1897 = Gerő Lajos – Bokor József: *A Pallas nagy lexikona*. Budapest : Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., 1893–1897.
- PRUZSINSZKY 2014 = Pruzsinszky Sándor: *Halhatatlan cenzúra*. Budapest : Médiatudományi Intézet, 2014.
- RÁCZ 2013 = Rác Anna: Az esküdszék intézménye a büntetőeljárásban, különös tekintettel annak magyarországi működésére 1900–1919 között. *De iurisprudencia et iure publico – Jog- és politikatudományi folyóirat* VII. évfolyam 2013/2. szám (2013); <http://dieip.hu/wp-content/uploads/2013-2-16.pdf> (Letöltés: 2019.02.09.)
- SOKCSEVITS 2011 = Sokcsevits Dénes: *Horvátország a 7. századtól napjainkig*. Budapest : Mundus Novus Könyvek, 2011.
- STIPTA 1997 = Stipta István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen : Multiplex Media – Debrecen U. P., 1997.
- SZIJÁRTÓ 2010 = Szijártó M. István: *A diéta – A magyar rendek és az országgyűlés 1708–1792*. Keszthely : Balaton Akadémia Kiadó, 2010.
- VÖRÖS 1980 = Mérei Gyula (főszerk.) – Vörös Károly (szerk.): *Magyarország története: 1790–1848*. VI/2. kötet. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1980.

Képek forrása

- 1. kép:** https://hu.wikipedia.org/wiki/Ferenc_magyar_kir%C3%A1ly#/media/File:Kaiser_Franz_I_von_%C3%96sterreich_in_Feldmarschallsuniform_c1820.jpg; https://hu.m.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Kaiser_Ferdinand_I_von_%C3%96sterreich_in_ungarischer_Adjustierung_mit_Ordensschmuck_c1830.jpg (Letöltés: 2019.02.09.)
- 2. kép:** https://hu.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zsef_n%C3%A1dor#/media/File:J%C3%B3zsef_n%C3%A1dor_Barab%C3%A1s_Mikl%C3%B3s.jpg; https://hu.wikipedia.org/wiki/Istv%C3%A1n_n%C3%A1dor#/media/File:Istv%C3%A1n_n%C3%A1dor_Bekel_1847.jpg (Letöltés: 2019.02.09.)
- 3. kép:** <http://emlekhelyek.csevadok.sk/emlekhelyek/a-magyar-orszaggyules-haza-1802-1848/>; <http://www.posonium-a-z.sk/gyalogos-varosnezes-pozsonyban/> (Letöltés: 2019.02.09.)

Funktionsweise der Diät in der Reformzeit (1825–1848)

ÁDÁM DEÁK

In unserem Aufsatz untersuchen wir die allgemeine Funktionsweise der Diät in der Reformzeit. Weiterhin beschreiben wir Anweisungen der Csanád Komitaten von der 1843/44 Diät. Endlich vorstellen wir die wichtigsten Ergebnisse von der Reformzeit. Der König und die Diät haben gemeinsam die Gesetze gemacht. Die ungarische Diät hat aus zwei Kammern bestanden. Das Oberhaus hat aus Grafen, Barone, Herzöge, Bischöfe und Erzbischöfe bestanden. Das Unterhaus hat aus Komitate, Königliche Freistädte, freie Bezirke, Kapitel und königliche Tafel bestanden. Die zwei Kammern haben Einladungen bekommen, dann haben sie die Anweisungen gemacht. Csanád Komitat hat alle wichtige Angelegenheiten unterstützt. Zum Beispiel: freie Presse, Parlament des Volksvertretungs, neues Strafgesetzbuch. Jede Menschen müssen Steuer zahlen. Bauern und Bürger können Besitz kaufen und verkaufen. Sie können in einem Büro arbeiten.